

Kristeligt Dagblad

KRONIK | 09.12.22 KL. 20:45 | **K**

For 50 år siden blev Grønlands tredjestørste by lukket. Minearbejderne lod møblerne stå, men kom aldrig tilbage

For 50 år siden blev Grønlands tredjestørste by, Qullissat, nedlagt og indbyggerne tvangsflyttet, da byens kulmine blev lukket. Ubesvarede spørgsmål fortaber sig i et mørkt kapitel i det dansk-grønlandske forhold

Søren Peder Sørensen, journalist og forfatter

Qullissat opstod i 1924 som mineby, men da kulminen lukkede i 1972, blev alle indbyggere tvangsflyttet fra byen. I dag bruges byen mest som feriested, hvor familier, der boede der, har taget husene i brug igen. Foto: Leif Tuxen.

I år er det 50 år siden, at de danske myndigheder lukkede den grønlandske kulmineby Qullissat og flyttede godt 1100 mennesker. I Grønland har der ved flere offentlige arrangementer og i medierne været fokus på byens nedlæggelse og på de menneskelige omkostninger, som den medførte. I Danmark derimod er ”jubilæet” stort set hverken blevet bemærket eller markeret. Det kan godt undre, da forløbet dengang i høj grad taler ind i vor tid med et udtalt ønske om at få skjulte processer i det dansk-grønlandske forhold frem i lyset.

Qullissat, hvis oprindelige danske stavemåde var Kutdligssat (”Materiale til lamper”) blev grundlagt i 1924 på nordøstsiden af Diskoøen ud for Grønlands vestkyst. I det

højarktiske område 500 kilometer nord for polarcirklen blev en statsejet kulmine etableret, som i de følgende knap 50 år forsynede Grønland med kul. Kulminen var unik i den forstand, at den udelukkende beskæftigede grønlandske kulminearbejdere. Hertil kom danske, svenske og engelske fagfolk, der var tilknyttet de mange specialværksteder og administrationen.

Byen og kulminen var forbundne størrelser, og da rygter om at lukke kulminen i 1951 begyndte at cirkulere, opstod der ængstelse. Grunden var, at Grønlandskommissionen i København fremkom med en betænkning, der anbefalede en lukning af kulminen. Vurderingen var, at minen ikke var rentabel, og da olie skulle være fremtidens energikilde, kunne man lige så godt lukke nu og overføre minearbejderne til fiskeindustrien i andre byer.

Det satte den internationale situation dog en stopper for. Koreakrigen (1950-1953) udløste en frygt for en tredje verdenskrig, og for at Grønland derved blev afspærret fra Danmark, som det skete under den seneste verdenskrig. Nu satte Grønlandsministeriet alle kræfter ind på at sikre landets selvforsyning af kul. Der blev investeret for millioner af kroner i at modernisere og udvide kulminen, og der blev bygget mange nye huse for at råde bod på en stor boligmangel.

Udviklingen tog i den grad fart, så meget at Qullissat i 1960 med 1760 indbyggere var Grønlands tredjestørste by, kun overgået af Nuuk og Aasiaat. Den havde egen biograf, sygehus, børnehave, skole, en tosproget lokalavis foruden en kirke for lutheranere og for katolikker. Byen adskilte sig fra andre ved at være en industriby med mange faglige uddannelser. Der opstod Grønlands første fagforening og et stærkt civilsamfund, der blev førende inden for både sport og musik.

Overvejelserne om at lukke kulminen fortsatte, og Folketingets statsrevisorer pressede på for en afgørelse. Det førte til en langstrakt og mudret beslutningsproces, hvor man med den ene hånd bevilgede penge til byen og med den anden lagde en løkke om dens hals. Indbyggerne blev holdt i uvidenhed; der var jo ikke grund til at gøre dem ængstelige!

Efter seks års tøven indstillede det rådgivende organ, Grønlandsrådet, til grønlandsminister A.C. Normann (R) om at lukke minen. Det skete i juni 1968, og få måneder senere blev det tiltrådt af VKR-regeringen, uden at det kom til debat i Folketinget eller i medierne. Beslutningen nåede frem til Qullissat via dagspressen, og da var der ikke nogen, der rigtig troede på det. Produktionen var på sit højeste, efterspørgslen efter kul var stor, og man var i gang med at udvide med en ny og moderne mineskakt. Hvorfor skulle den lukke?

Når minearbejderne blev afkrævet et svar på, hvor de ville flytte hen med deres familier, svarede de fleste ikke, for de havde slet ikke noget ønske om at flytte. Til sidst måtte GTO (Grønlands Tekniske Organisation) på deres vegne bestemme, hvor de skulle flytte hen. Blandt dem var minearbejder Paulus Markussen, der mente, at det hele var en misforståelse. Han lod sine møbler blive tilbage i huset, så han havde noget at vende tilbage til. Men sådan gik det ikke. De sidste indbyggere forlod Qullissat med kystskibet "Kunûngûak" søndag den 24. september 1972. Tilbage lå en spøgelsesby, der blev solgt til en dansk håndværker for 65.000 kroner. Som noget af det første indrykkede han en annonce i dagspressen med overskriften: "By bortsælges til priser helt uden konkurrence."

I sommer besøgte jeg Qullissat for at deltage i markeringen af 50-året for nedlæggelsen. Siden jeg første gang kom der for 12 år siden, er byen blevet mere medtaget af vind og vejr, og den bro, der forbinder byen med kirkegården og minen, er delvist skyllet i elven. Mange af dens tidligere indbyggere deltog. Ved skolen mødte jeg en kvinde bosat i Danmark, der sad på en cementsokkel med tårer i øjnene. Hun var her for første gang, siden hun som ung pige forlod byen. Længere oppe ad vejen var forberedelserne til et bryllup i gang. Et barnebarn til en af byens frontkæmpere, Andy Nielsen, havde valgt at blive viet til sin mand ved fundamentet til den nedlagte kirke.

På husenes gavle var der ophængt farverige plakater, der fortalte om livet engang. I forsamlingshuset cirkulerede billedalbums, der genkaldte følelser, tanker og minder. Queqertarsuaq Museum (Godhavn) havde med udstillingen "Erindringer 3960 Qullissat" ønsket at medvirke til, at "de stærke oplevelser, menneskelige tab og livsvilkår, som nogle af Qullissats indbyggere har oplevet i forbindelse med forflytningen til det nye sted, er blevet bearbejdet, så man nu igen kan opleve livets glæder".

Flytningen dengang tog hårdt på børnene og deres forældre. Nogle klarede sig og blev foregangspersoner i tilflytterbyerne, andre bukkede under. Begivenhederne fra dengang stikker dybt og påvirker de fraflyttede den dag i dag. En vrede og en sorg ligger lige under overfladen. Men der er også en stemning af glæde og stolthed. Og til de stolte minder hører, da dronning Margrethe og prins Henrik kom på besøg i Qullissat ved sommerstævnet i 2015. Det var en stjernestund. Stor er taknemmeligheden over, at Dronningen viste dem interesse, udtrykte sin respekt og anerkendelse af dem og af byens historie. Den slags har de ikke været forvænte med.

Kunne det være sket i dag? Det siges ofte, at man skal se tingene i den kontekst, som var gældende dengang; man handlede ud fra de bedste intentioner. Grønland var ligestillet med Danmark – og dog? Hvordan kunne man lukke Grønlands tredjestørste by uden at undersøge alternative muligheder for byens fortsatte eksistens? Hvordan kunne man lukke en by og gennemtvinge en folkeflytning, uden at det kom til debat i Folketinget,

og uden at der rejste sig kritiske røster i medierne? Hvorfor lyttede beslutningstagerne ikke til indbyggerne og inddrog deres argumenter og løsningsforslag? Hvor var Grundlovens paragraf 77, der siger, at ejendomsretten er ukrænkelig, og at afståelse af ejendom kun kan ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning?

Disse og mange andre spørgsmål trænger til at blive besvaret. Muligheden er der. Før folketingsvalget aftalte statsminister **Mette Frederiksen** (S) og formanden for Grønlands Landsråd Muté V. Egede (IA) at iværksætte et udredningsarbejde af de væsentligste politiske beslutninger og begivenheder i det dansk-grønlandske forhold siden Anden Verdenskrig. Man må håbe, at denne aftale også står ved magt nu efter folketingsvalget. Der er nok at tage fat på.

Dette er en kronik. Kronikken er udtryk for skribentens egen holdning.